

ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΚΑΣΤΡΑΝΗ Κ.

7^ο Νηπιαγωγείο Καβάλας, Δ/νση Α/θμιας Εκπ/σης Καβάλας
e-mail: mail@7nip-kaval.kav.sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρόγραμμα επιχειρεί την ανάπτυξη και καλλιέργεια εκείνων των δεξιοτήτων, που θα βοηθήσουν τα παιδιά να αναγνωρίσουν το περιβαλλοντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ορνιθοπανίδα, εξ αιτίας της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων της, από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Τα παιδιά κινητοποιούνται, ερευνούν, συλλέγουν πληροφορίες, συνειδητοποιούν το πρόβλημα, κάνουν υποθέσεις, προτείνουν λύσεις, κάνουν τις δικές τους παρεμβάσεις. Όλα αυτά συμβαίνουν μέσα και έξω από το σχολικό περιβάλλον, στη γειτονιά, στη πόλη, στο πεδίο μελέτης. Παράλληλα λειτουργούν εργαστήρια λόγου, ηλεκτρονικού υπολογιστή, παρατήρησης, κατασκευής ταινιών, δημιουργίας ενημερωτικών φυλλαδίων ευαισθητοποίησης, εικαστικών. Όλα αυτά υλοποιούνται με ποικίλες παιδαγωγικές μεθόδους, έτσι ώστε τα παιδιά να βοηθήσουν στην αρμονική συνύπαρξη των πουλιών με τον άνθρωπο.

KASTRANI K.

e-mail: mail@7nip-kaval.kav.sch.gr

ABSTRACT

This programmer attempts to expand and develop the skills which will help children to become acquainted with the environmental problems that the fowl fauna faces, because individuals have already undervalue and harmed our ecosystem, with their careless activities. Students are motivated to research, to gather information and throughout the conscience of the existing, they create plot or suggest solution therefore they make their own interventions. All the above activities take place in and out of our school environment, around the neighborhood within our city, in the place we as a team study. In addition, to all the above activities oral laboratories function, Also the students' observations which take place with the help of a computer, the creation of construction which are used to feed (nurse) the birds, the creation of information sheets which help make our audience more sensitive towards this issue, conjectural. All these are prepared with the use of a variety of pedagogical methods, within this educational route the children will help replace the harmony of birds' co existing with humans.

Λέξεις κλειδιά: πουλιά, βιότοπος, ανθρώπινες δραστηριότητες, περιβαλλοντικό πρόβλημα, συνέπειες, ευθύνη, παρέμβαση, προστασία, αρμονική συνύπαρξη

1. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΘΕΜΑΤΟΣ

1. Τα πουλιά είναι τα πιο όμορφα και ελκυστικά ζώα που ο άνθρωπος πάντα θαύμαζε και υμνούσε. Είναι η μεγαλύτερη έκφραση ελευθερίας, τα μικρά παιδιά έχουν μια ιδιαίτερη αγάπη και ενδιαφέρον γι' αυτά .
2. Τα νήπια παρατηρούν καθημερινά τα πουλιά που ζουν και πετούν στην αυλή του νηπιαγωγείου μας, και χαίρονται πολύ για τη παρουσία των φτερωτών φίλων τους εκεί.

3. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες υποβαθμίζουν το οικοσύστημα των πουλιών και βάζουν σε κίνδυνο την ζωή και την επιβίωσή τους. Άρα η προσωπική μας συμπεριφορά έχει άμεση σχέση με τη λύση του προβλήματος
4. Ο τόπος μας έχει το προνόμιο να αποτελεί οικοσύστημα για πολλά είδη πουλιών από τα πιο συνηθισμένα ως τα πιο σπάνια, ακόμα και είδη που απειλούνται από εξαφάνιση.
5. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει ενδιαφέρον και ευαισθητοποίηση από την τοπική κοινωνία, πράγμα που επιχειρεί το πρόγραμμα
6. Η περιοχή του Δέλτα του Νέστου είναι ένας από τους 11 Ελληνικούς υδροβιότοπους διεθνούς σημασίας σύμφωνα με τη συνθήκη Ραμσάρ. Η περιοχή αποτελεί μεταναστευτικό σταθμό ανεφοδιασμού για 180 είδη μεταναστευτικών πουλιών. Άρα η προστασία και διατήρηση του υδροβιότοπου της περιοχής μας είναι διεθνούς σημασίας.

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

ΓΝΩΣΤΙΚΟΙ

Τα παιδιά :

- να γνωρίσουν τα πουλιά που ζουν κοντά τους.(στη πόλη της Καβάλας και στον υδροβιότοπο του Νέστου).
- να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με τα γνωρίσματα, τις συνήθειες και τις ανάγκες των πουλιών
- να κατανοήσουν τους κινδύνους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα πουλιά
- να κατανοήσουν τις συνέπειες που έχουν οι ανθρώπινες δραστηριότητες πάνω στους βιότοπους των πουλιών.
- να μάθουν ότι τα πουλιά αποτελούν τον πιο φανερό οργανισμό που μας δείχνει την ποιότητα του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε καθημερινά
- να μάθουν πώς μπορεί ο άνθρωπος να βοηθήσει τα πουλιά και το οικοσύστημά τους

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΙ

- να αγαπήσουν τα πουλιά ως συγγάτοικους στην ίδια πόλη
- να αναπτύξουν στάσεις σεβασμού προς τον κόσμο των φτερωτών και στο περιβάλλον που ζουν
- να σκεφθούν ιδέες για να προστατέψουν τα πουλιά που ζουν κοντά μας
- να κατανοήσουν την αξία της προσωπικής συμμετοχής και ευθύνης του κάθε πολίτη στην προστασία της ορνιθοπανίδας
- να δράσουν με σκοπό την αρμονική συνύπαρξη ανθρώπων και πουλιών

ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΟΙ

- να είναι ικανά να αναζητούν και να συλλέγουν πληροφορίες
- να παρατηρούν και να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά είδη πουλιών
- να καταστούν ικανά στον χειρισμό εργαλείων και οργάνων
- να κατασκευάζουν φωλιές και χώρους σίτισης πουλιών
- να ακούν και να αφουγκράζονται
- να διακρίνουν διάφορες φωνές πουλιών
- να κάνουν υποθέσεις (τι θα γινόταν αν.....).
- να κάνουν προβλέψεις
- να κάνουν έρευνα- στατιστική, να εξάγουν συμπεράσματα
- να διατυπώνουν προβλήματα , να δίνουν λύσεις, να κάνουν παρεμβάσεις

ΑΛΛΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Να γίνουν οι δραστηριότητες των νηπίων αφορμή για

- α) να ευαισθητοποιηθούν οι τοπικές αρχές και να ενδιαφερθούν για την αρμονική συνύπαρξη πουλιών και ανθρώπων.
- β) να αφυπνιστεί η περιβαλλοντική συνείδηση των συμπολιτών μας

3. ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε σύμφωνα με τη θεματική προσέγγιση, αφού το θέμα διατρέχει όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Στη διάρκεια της εφαρμογής του όμως προέκυψαν αναδυόμενα σχέδια εργασίας από το ενδιαφέρον των παιδιών.

Τα παιδιά επιλέγουν το θέμα που θα μελετηθεί. Με τη μέθοδο του καταιγισμού των ιδεών καταγράφονται τα ερωτήματα και οι προτάσεις τους. Έτσι προκύπτουν υποθέματα προς έρευνα. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος χρησιμοποιήθηκε παράλληλα η μέθοδος της συλλογής πληροφοριών, η έρευνα, το πείραμα, η συνέντευξη από ειδικούς, η επίσκεψη στο πεδίο μελέτης, η προσομοίωση προβληματικής κατάστασης, τα παιχνίδια ρόλων, η επιλογή κοινωνικών πρωτοβουλιών.

4.ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Αφορμή για την επιλογή του θέματος είναι η παρατήρηση των πουλιών που ζουν στην αυλή του σχολείου, στο πάρκο της γειτονιάς, και στην ευρύτερη περιοχή

- **παρατήρηση με κιάλια, φωτογράφιση και καταγραφή των πουλιών**
- **παρακολούθηση της ταινίας «τα ταξιδιάρικα πουλιά»**
- **ηχογράφιση των φωνών των πουλιών και ακρόαση και διάκριση μέσα στη τάξη.**
- **περιήγηση στο ίντερνετ και άντληση πληροφοριών σχετικά με τα πουλιά**
- **διήγηση παραμυθιών του Αισώπου και άλλων, σχετικά με πουλιά**
- **δημιουργία γωνιάς παρατήρησης** όπου συλλέγονται οι πληροφορίες, οι φωτογραφίες τα υλικά και τα εργαλεία σχετικά με το πρόγραμμα
- **γνωριμία με το σώμα των πουλιών.** Παρατηρούν τα ράμφη(μακρύ, κοντό, λεπτό, δυνατό, γαμψό, ίσιο, κυρτό, ανάλογα με τη τροφή τους) τα πόδια τους ,τα νύχια τους (ανάλογα με το που ζουν) κλπ

Φωτογραφία 1.τα παιδιά κατασκευάζουν ταΐστρες

- **επίσκεψη στο νηπιαγωγείο ειδικού δασοπόνου** ο οποίος ενημερώνει τα παιδιά σχετικά με τα πουλιά, τους κινδύνους που τα απειλούν, απαντά στις ερωτήσεις τους, παίζει μαζί τους ηλεκτρονικά και ψυχοκινητικά**επίσκεψη με τα νήπια σε κατάστημα που πωλούν πτηνά** . Με την επιστροφή στη τάξη γίνεται συζήτηση για το θέμα της περιβαλλοντικής ηθικής, και τίθεται **το ηθικό δίλημμα** σχετικά με την αιχμαλωσία των πουλιών . Γίνεται αγορά και απελευθέρωση μερικών πουλιών.
- **συλλογή ποιημάτων, παραδοσιακών τραγουδιών, παροιμιών, αινιγμάτων** που αναφέρονται σε πουλιά

- **λαϊκά τραγούδια με συνοδεία μουζουκιού** ζωντανά από δάσκαλο μουσικής (το περιστέρι, είμαι αετός χωρίς φτερά, της γερακίνας γιος κ.α)
 - **επίσκεψη στο νηπιαγωγείο μέλους του ελληνικού κέντρου περίθαλψης αγρίων ζώων και πουλιών** για ενημέρωση και παρουσίαση του τρόπου περίθαλψης των τραυματισμένων πουλιών
 - **συλλογή και παρατήρηση πινάκων ζωγραφικής με θέματα σχετικά με πουλιά**
 - **επίσκεψη στην κεντρική πλατεία της Καβάλας** όπου τα παιδιά παρατηρούν, παίζουν ταΐζουν, φωτογραφίζουν τα περιστέρια που ζουν εκεί.
 - **κατασκευή άλμπουμ** με τα πουλιά της περιοχής μας
 - **επίσκεψη στο Δημοτικό Μουσείο Καβάλας** όπου τα παιδιά : συμμετέχουν στο πρόγραμμα του μουσείου με τίτλο «**γνωριμία με τα πουλιά του Νέστου**»
 - **επίσκεψη στην πινακοθήκη του καλλιτέχνη Πολύγνωτου Βαγή**, όπου τα παιδιά παρατηρούν και συζητούν για έργα του καλλιτέχνη με θέματα σχετικά με πουλιά
 - **κατασκευή μακέτας υδροβιότοπου** (με ζωγραφική και κολάζ)
 - **κατασκευή αυτοσχέδιου επιτραπέζιου παιχνιδιού**, το γνωστό παιχνίδι «**φιδάκι**»
-Όταν το πόνι σταματά σε τροφή των πουλιών ανεβαίνει σκάλα
-Όταν το πόνι σταματά σε κίνδυνο που απειλεί τα πουλιά το τρώει το φίδι και κατεβαίνει
- επίσκεψη στον υδροβιότοπο της περιοχής του ποταμού Νέστου.** Στόχος είναι να γνωρίσουν τα παιδιά από κοντά τον βιότοπο των πουλιών στις λιμνοθάλασσες της Βάσοβας και του ποταμού Νέστου. Είναι σημαντικές περιοχές προστατευόμενες από τη συνθήκη Ραμσάρ η οποία σε πολλές περιπτώσεις καταπατείται. Γίνεται ξενάγηση και εργασίες πεδίου από μέλος της Ε.Π.Ο (εταιρεία προστασίας φύσης και οικοανάπτυξης) ΜΚΟ

Φωτογραφία 2. Παρατήρηση πουλιών στον υδροβιότοπο του Νέστου

- **επίσκεψη στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Ροδόπης** στο Παρανέστι
- **κατασκευή φυλλαδίων ευαισθητοποίησης.** Σε εργαστήριο γραπτού λόγου τα παιδιά κατασκευάζουν τα φυλλάδια με τα μηνύματά τους και τα αναπαράγουν φωτοτυπικά, με στόχο να τα διανεμήσουν σε συμπολίτες τους, σε συγκέντρωση στη πλατεία .
- **δημιουργία αφίσας** Τα παιδιά καταθέτουν στην αφίσα ιδέες και μηνύματα για την προστασία των πουλιών και των βιοτόπων τους.

5.ΔΡΑΣΕΙΣ- ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

- **Κατασκευή τεχνητών ταΐστρων**

Τα παιδιά μαθαίνουν ότι το Φθινόπωρο τα πουλιά μεταναστεύουν για να επιζήσουν τον χειμώνα. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα παρατηρούν τη δυσκολία των πουλιών που μένουν κοντά μας να βρουν τροφή. Εύλογα λοιπόν, προκύπτει **το ερώτημα** από τα ίδια τα παιδιά- **«Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τα πουλιά τον χειμώνα;»** Μετά από συζήτηση τα παιδιά προτείνουν : **-«να τα ταΐσουμε, να φτιάξουμε ταΐστρες.»**

Με τη βοήθεια που πήραν από βιβλία και από ειδικούς, τα παιδιά μαθαίνουν και κατασκευάζουν ταΐστρες από διάφορα υλικά και τις κρεμούν στα δένδρα γύρω από την αυλή του σχολείου μας. Τα παιδιά παρατηρούν και καταγράφουν τις διατροφικές προτιμήσεις των πουλιών καθώς και τις προτιμήσεις τους στα διαφορετικά είδη ταΐστρων

- **Επίσκεψη στο Δήμαρχο Χρυσούπολης**

Κατά την εκπαιδευτική επίσκεψη στον υδροβιότοπο του Νέστου, τα παιδιά έχουν εντοπίσει τα προβλήματα που δημιουργούν οι γεωργοί και γενικότερα οι ανθρώπινες δραστηριότητες στα πουλιά της περιοχής και αποφασίζουν να ζητήσουν βοήθεια από το Δήμαρχο Χρυσούπολης.

Σε εργαστήριο λόγου συντάσσουν μία επιστολή, όπου καταγράφουν τα αιτήματα και τις προτάσεις τους για τη προστασία των πουλιών, με σκοπό να την επιδώσουν στο Δήμαρχο.

Μετά από συνεννόηση ο Δήμαρχος, υποδέχεται τα παιδιά στην αίθουσα του Δημοτικού συμβουλίου του Δημαρχείου της Χρυσούπολης.

Τα παιδιά του καταθέτουν τις απόψεις τους και του επιδίδουν την επιστολή με τα αιτήματά τους.

Ο Δήμαρχος συμφωνεί με τις απόψεις των παιδιών και τους υπόσχεται να κάνει ότι του είναι δυνατόν για την προστασία του οικοσυστήματος της περιοχής του Νέστου και των πουλιών.

Αυτή η εμπειρία γεμίζει τα παιδιά με αυτοπεποίθηση και ενθουσιασμό και την αίσθηση ότι μπορούν να κάνουν παρεμβάσεις στο κόσμο των ενηλίκων.

Φωτογραφία 2. Από την επίσκεψη στο Δήμαρχο
(τα παιδιά συζητούν με τον Δήμαρχο τα αιτήματά τους)

- **Συγκέντρωση στη κεντρική πλατεία της Καβάλας**

Ήδη στην πορεία του προγράμματος τα νήπια έχουν αντιληφθεί, όχι μόνο τη σοβαρότητα του προβλήματος που αντιμετωπίζουν τα πουλιά της περιοχής, αλλά και ότι ο κάθε πολίτης έχει ευθύνη απέναντι σ' αυτό το πρόβλημα.

Μπαίνει λοιπόν ένας καινούριος προβληματισμός: **«πώς θα μεταφέρουμε αυτά που τώρα εμείς γνωρίζουμε στους συμπολίτες μας; Πώς θα ακούσουν τα μηνύματά μας» ;**

Με την μέθοδο του καταγισμού των ιδεών των παιδιών, συμφωνήθηκε τελικά ο τρόπος.

Να γίνει συγκέντρωση στη κεντρική πλατεία της Καβάλας.

Με **δελτίο τύπου** καλούνται δημοσιογράφοι και συμπολίτες.

Τα παιδιά σε εργαστήριο γραπτού λόγου **κατασκευάζουν φυλλάδια ευαισθητοποίησης** όπου αποτυπώνουν τα μηνύματά τους και τα μοιράζουν κατά ομάδες στους περαστικούς.

Ενημερώνουν τους συγκεντρωμένους, απαντούν στις ερωτήσεις τους, δίνουν συνεντεύξεις, στέλνοντας με τον δικό τους αυθόρμητο τρόπο τα μηνύματα για την προστασία των πουλιών και των βιοτόπων τους.

Γίνεται **έκθεση με τις δημιουργίες των παιδιών** που έχουν προκύψει από το πρόγραμμα, ενώ παράλληλα λειτουργεί **εργαστήριο ζωγραφικής** όπου τα παιδιά εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους με σχέδια και χρώματα, καθώς και **εργαστήριο κολάζ**.

Η πρωτοβουλία των νηπίων μόνο θετικά σχόλια εισέπραξε από τις εφημερίδες, που εξήραν την ευαισθησία τους σε ένα περιβαλλοντικό θέμα, για το οποίο ακόμα και οι ενήλικες λίγο ενδιαφέρονται.

- **Παρουσίαση του προγράμματος**

Τα παιδιά ετοιμάζουν με χαρά και ενθουσιασμό τις προσκλήσεις για την παρουσίαση του προγράμματος. Στην εκδήλωση καλούνται και παρευρίσκονται: ο προϊστάμενος της Α/θμιας Ε/κπσης Καβάλας, η Σχολική Σύμβουλος, η υπεύθυνη Π.Ε, εκπρόσωπος του Δήμου Καβάλας, ο πρόεδρος του Συλλόγου Εκπ/κών ,εκπ/κοί από άλλα σχολεία, δημοσιογράφοι, εκπρόσωποι οικολογικών οργανώσεων ,οι γονείς των παιδιών και άλλοι φίλοι .

Η νηπιαγωγός παρουσιάζει το πρόγραμμα με προτζέκτορα σε μορφή Power Point.

Με το τέλος της παρουσίασης, πολλοί καλεσμένοι δείχνουν ενδιαφέρον για το περιβαλλοντικό θέμα των πουλιών και ζητούν να μάθουν περισσότερες πληροφορίες.

Έπειτα , παίρνουν τον λόγο για να εκφράσουν τον ενθουσιασμό, την ικανοποίησή και ίσως ακόμα και την έκπληξή τους για την εργασία των παιδιών.

Στον ίδιο χώρο υπάρχει έκθεση ζωγραφικής και κατασκευών των παιδιών, που έφτιαξαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος, ,καθώς επίσης και αναρτημένα αποκόμματα από τον τοπικό τύπο που αναφέρονται στις δράσεις των παιδιών.

Φωτογραφία 3. ζωγραφική –κολάζ υδροβιότοπου πουλιών

5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ

Η νηπιαγωγός συμμετέχει στο πρόγραμμα σαν ισότιμο μέλος της ομάδας. Δεν είναι ο ειδικός που γνωρίζει τα πάντα και απαντά σε όλα. Γι' αυτό ερευνά μαζί με τα παιδιά, για να μάθει. Τα παροτρύνει να παρατηρούν, να προβληματίζονται, να κάνουν υποθέσεις, να εξάγουν συμπεράσματα, να διατυπώνουν ερωτήματα. Πολλές φορές μάλιστα δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες ώστε να αναπτύσσονται διλήμματα, προκαλώντας εντάσεις και συγκρούσεις, κινητοποιώντας έτσι τις σκέψεις των παιδιών στη διατύπωση και επίλυση προβλημάτων. Ωθεί τα παιδιά να προτείνουν λύσεις και να κάνουν παρεμβάσεις στο κόσμο των ενηλίκων. Στη διάρκεια του προγράμματος μεγάλη αναστάτωση προκάλεσε η γρίπη των πτηνών. Χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια από τη πλευρά της νηπιαγωγού, προκειμένου να καθησυχάσει τους φόβους των γονιών, για να μπορέσει να συνεχιστεί το πρόγραμμα, που λίγο έλειψε να σταματήσει. Βέβαια χρειάστηκε να διαφοροποιήσει κάποιες από τις προγραμματισμένες δραστηριότητες.

6. ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΑΡΧΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Διερευνούνται οι γνώσεις και οι στάσεις των παιδιών σε σχέση με το θέμα:

α) **με ερωτηματολόγιο** προφορικά, αφού τα νήπια σ' αυτή τη φάση δεν έχουν κατακτήσει την ικανότητα της γραφής και της ανάγνωσης.

β) **με την παρατήρηση** της συμπεριφοράς τους

ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

α) **σε ημερολόγιο** καταγράφεται κατά τη διάρκεια όλου του προγράμματος η εμφάνιση αλλαγών ή πιθανών θετικών συμπεριφορών προς το περιβάλλον.

β) **με παιχνίδια ρόλων** εκφράζονται οι απόψεις των παιδιών πάνω στο εξεταζόμενο θέμα.

γ) **με συναντήσεις και συζητήσεις** με την υπεύθυνη Π.Ε και με εκπαιδευτικούς των συνεργαζόμενων σχολείων, γίνεται προσπάθεια για ανατροφοδότηση.

ΤΕΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

α) **το ημερολόγιο** λειτουργεί όπως παραπάνω.

β) **τα παιχνίδια ρόλων** σ' αυτή τη φάση θα δώσουν τη τελική αξιολόγηση όσο αφορά τις θετικές στάσεις συμπεριφοράς

γ) **η κατασκευή της αφίσας** είναι ένα μέσον για να αξιολογηθούν οι γνώσεις και οι στάσεις των παιδιών, αφού σ' αυτήν καταθέτουν τις ιδέες, τις προτάσεις και τα μηνύματά τους.

δ) **η επίλυση προβλήματος**. Με προσομοίωση προβληματικής κατάστασης, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να διατυπώσουν το πρόβλημα, να επιζητήσουν λύση, να συγκρουσθούν, να συνεργασθούν και να δώσουν λύση φιλική προς το περιβάλλον .

ε) **οι γονείς** με τους οποίους έχουμε συνεχή επικοινωνία και συνεργασία, λειτουργούν σαν εξωτερικοί αξιολογητές του συνόλου του προγράμματος. Μας μεταφέρουν επίσης τις παρατηρήσεις και επισημάνσεις των παιδιών τους όσον αφορά σε αλλαγές της συμπεριφορά τους.

στ) **με τη παρουσίαση του προγράμματος** αξιολογούνται όλα από όλους.

7. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Παρά τις δυσκολίες το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό με επιτυχία. Τώρα τα παιδιά δεν περνούν αδιάφορα δίπλα από τους φτερωτούς φίλους τους.

Τώρα παρατηρούν τα πουλιά, αφουγκράζονται τις φωνές τους, τα αναγνωρίζουν ,πολλά από αυτά τα ονομάζουν και δεν χάνουν την ευκαιρία να θυμίζουν στους γύρω τους ποιες από τις πράξεις των ανθρώπων βοηθούν και ποιες βλάπτουν αντίστοιχα τη ζωή των πουλιών.

Τα παιδιά μέσα από την υλοποίηση του προγράμματος ,ήρθαν σε επαφή με τα πουλιά, γνώρισαν τις ανάγκες τους και το περιβάλλον που ζουν, ανέπτυξαν αγάπη και ενδιαφέρον γι αυτά και φαίνονται πρόθυμα να βοηθήσουν την αρμονική συνύπαρξή τους με τον άνθρωπο πάνω στο πλανήτη γη. Ο χρόνος θα δείξει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «τα πουλιά που ζουν πλάι μας» Κ Βασιλάκης – Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνης
2. 2 «πουλιά» –οι μικροί φυσιοδίφες
3. «το πρώτο μου βιβλίο για πουλιά»-ελληνική ορνιθολογική εταιρεία
4. «Μάνος ο μαύρος Κορμοράνος» ΚΠΕ Ποροίων
5. «ο καλύτερος τρόπος να υποδεχθείτε τα χελιδόνια» Ελλην.Ορνιθολ. Εταιρ.
6. **πρακτικά συνεδρίου «Προστασία της φύσης και οικοανάπτυξης»**
7. «οδηγός για δασκάλους» Ελλην.Ορνιθολ. Εταιρ.
8. «ταξινόμηση της χλωρίδας και της ορνιθοπανίδας με χρήση κλείδας»ΚΠΕ Αργυρούπολης
9. «το φτερωτό παραμύθι» Κατερίνα Μουρίκη»
10. «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για το Νηπιαγωγείο» ΥΠΕΠΘ
11. Σημειώσεις από το σεμινάριο με θέμα «παιδαγωγικές μέθοδοι στην Π.Ε.θεωρία και πράξη» Αναστασία Δημητρίου Καβάλα 2003

12. σημειώσεις από το σεμινάριο με θέμα «σχέδιο εκπαιδευτικής δράσης και περιβαλλοντική εκπαίδευση στο Νηπιαγωγείο» Μ Σφυρόερα
13. «Περιβαλλοντική εκπ/ση θεωρία και πράξη» Δ .Καλαϊτζίδης, Κ .Ουζούνης
14. πρακτικά 1^{ου} συνεδρίου σχολικών προγραμμάτων περιβαλ.εκπ/σης
15. 15.οικολογία και επιστήμες του περιβάλλοντος. Μιχάλης Μοδινός, Ηλίας Ευθυμίοποθλος